

WOLNOŚĆ A NIEZDECYDOWANIE.

TOMISTYCZNO-SZKOTYSTYCZNY SPÓR O NATURĘ MOŻNOŚCI DWUKIERUNKOWYCH

7 XII 2022

1. Dwa typy wolności: *libertas a coactione* i *libertas a necessitate*

- ▶ *libertas a coactione*: **Działanie jest wolne, jeżeli pochodzi z wewnątrz sprawcy (nie jest skutkiem przymusu), czyli jest dobrowolne – nawet gdyby nie istniała dla niego alternatywa.**

Franciscus Suarez, *Tractatus de voluntario et involuntario in genere (Opera omnia, Parisiis 1856, vol. 4)*, disp. I, sectio III, n. 13-14: **Dicitur enim voluntas nostra libera a coactione, nam coactio est magna quaedam servitus, et ideo carentia illius libertas dici potest, et in hoc sensu operatio perfecte voluntaria, quantumvis necessaria, potest dici libera, quia nihil coactionis habet [...]** Wolę naszą określa się jako wolną od przymusu, ponieważ przymus jest pewną wielką niewolą, a stąd jego brak można określić mianem wolności; w tym też sensie działanie doskonale dobrowolne, jakkolwiek byłoby konieczne, można określić mianem wolnego, ponieważ nie ma w sobie nic z przymusu

- ▶ *libertas a necessitate*: **Działanie jest wolne, jeżeli nie tylko pochodzi z wewnątrz sprawcy, ale także istnieje dla niego alternatywa (sprawca mógł nie działać).**

tamże: **Secundus gradus [libertatis] est, in quo excluditur non tantum coactio, sed etiam necessitas simpliciter, et haec est perfectior libertas, cum maiorem subiectionem excludat.** Drugim stopniem [wolności] jest ten, w którym wyklucza się nie tylko przymus, lecz także konieczność po prostu, i jest to doskonalsza wolność, ponieważ wyklucza większe poddaństwo.

2. Wolność od konieczności a możliwości dwukierunkowe (rozumne)

► **Możliwość dwukierunkowa: taka możliwość, która przy spełnieniu wszystkich warunków koniecznych do działania wciąż może nie działać; możliwość jednokierunkowa (naturalna): taka możliwość, która przy spełnieniu wszystkich warunków koniecznych do działania nie może nie działać.**

Ioannes a S. Thoma, *Cursus philosophicus Thomisticus* (Parisiis 1883), *Philosophia naturalis.*, p. 3, q. 12, art. 3: **Ex dictis colliges quomodo recte intelligatur definitio libertatis: „Quod est facultas, seu potentia, quae positis omnibus requisitis ad operandum potest agere, et non agere”.** Quae definitio communiter est apud omnes recepta. Na podstawie tego, co zostało powiedziane, właściwie ustalisz, jak dobrze rozumieć definicję wolności: że jest zdolnością bądź możliwością, która przy spełnieniu wszelkich warunków do działania koniecznych może zarówno działać, jak i nie działać — która to definicja jest powszechnie u wszystkich przyjęta.

3. Dwie wykładnie pojęcia możliwości dwukierunkowej

3.1. Wykładnia tomistyczna

► **Możliwość dwukierunkowa nie wymaga, aby możliwe było niedziałanie możliwości przy spełnieniu wszystkich warunków koniecznych do działania (*in sensu composito*) – a jedynie, by przy spełnieniu wszystkich warunków koniecznych do działania zachowana była zdolność do niedziałania.**

Diego Alvarez, *De auxiliis divinae gratiae et humani arbitrii viribus, et libertate, et legitima eius cum efficacia eorumdem auxiliorum concordia* (Lugduni 1620) disp. 115, n. 9: **Indifferentia intrinseca facultatis liberae non postulat, quod positis omnibus praerequisitis ad operandum talem actum, stet simul, voluntatem non operari eundem actum, sed solum expostulat, sed solum**

expostulat, quod, positis omnibus praerequisitis antecedenter ad operationem, sive concursum causae liberae, stet simul in eadem potentia facultas, qua ex principio activo intrinseco possit non operari talem actum, si velit. Niedookreślenie wewnętrzne właściwe dla zdolności wolnej nie wymaga, aby przy spełnieniu wszelkich uprzednich warunków wymaganych do spełnienia tego działania możliwe było niespełnienie tegoż działania; wymaga ono jedynie tego, aby przy spełnieniu wszelkich uprzednich warunków wymaganych wcześniej do działania lub wkładu przyczyny wolnej możliwa była w tejże możliwości zdolność, mocą której na mocy wewnętrznej zasady czynnej mogła ona nie spełnić tego aktu, gdyby tylko chciała.

3.2. Wykładnia szkotystyczna

► **Możliwość dwukierunkowa wymaga, aby możliwe było niedziałanie możliwości przy spełnieniu wszystkich warunków koniecznych do działania (*in sensu composito*).**

Bartholomaeus Mastri & Bonaventura Belluto, *Philosophiae ad mentem Scoti cursus integer* (Venetiis 1727), vol. 3, *De anima*, disp. VII, art. 2, n. 19: non sufficit ad usum libertatis servandum integrum [...] quod voluntas sub praerequisitis ad operandum possit non operari in sensu diviso, idest praescindendo a praerequisitis [...]; imo neque sufficit, quod posita sub praerequisitis ad agendum possit operari et non operari in sensu composito, ut explicat Alvarez [...] ubi hunc sensum compositum ita explicat, ut compositio fiat inter praerequisita ad operandum, et ipsam operandi et non operandi potentiam. **Nie wystarczy dla zachowania nienaruszonego użycia wolności [...] to, że wola, przy spełnieniu warunków koniecznych do działania może nie działać *in sensu diviso*, czyli że mogłaby nie działać, gdyby nie zachodziły te warunki [...] i owszem, nie wystarczy też, aby znajdując się w sytuacji spełnienia tychże warunków mogła działać i nie działać *in sensu composito* w takim znaczeniu, jakie wyluszcza Alvarez [...] tam, gdzie wyluszcza ów *sensus compositus* tak oto, że zestawia się w nim warunki konieczne do działania i samą zdolność działania i niedziałania.**

3.3. Różnica między wykładnią szkotystyczną a tomistyczną

► **Wykładnia tomistyczna odwołuje się do nieusuwalnego pojęcia *zdolności działania i niedziałania* (=możności podmiotowej), wykładnia tomistyczna analizuje to pojęcie w kategoriach *możliwości* (=możności przedmiotowej).**

4. Rozstrzygający argument za stanowiskiem tomistycznym

► **Wykładnia szkotystyczna zdaje się sugerować, że w momencie podjęcia decyzji wolność znika, ponieważ znika możliwość jej niepodjęcia. Tymczasem w momencie podjęcia decyzji wolność nie znika, lecz właśnie jest w pełni urzeczywistniona.**

Mastri & Belluto, *op. cit.*, t. 3, *De an.*, disp. 7, art. 2, n. 21: *Verum tota difficultas est, quomodo voluntas in eo instanti quo operatur, sit libera, cum tunc per ipsam operationem elicitam ad aliam partem determinata inveniatur, qua de causa Ockham cum suis Nominalibus negat in eo instanti posse in voluntate usum libertatis assignari, cum potius necessario operetur.* Cała jednak trudność tkwi w tym, w jaki sposób wola jest wolna w tym momencie, w którym działa, skoro przez samo spełnione przez siebie działanie okazuje się ona zdeterminowana do jednego; z tej to przyczyny Ockham ze swymi nominalistami zaprzecza, aby w tym momencie można było przypisać woli użytek z wolności, skoro raczej działa ona z konieczności.

► **Szkotystyczna charakterystyka możliwości dwukierunkowej określa raczej *niezdecydowanie* aniżeli *wolność*.**